

В. У. Ашэйчык, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, аспірант, магістр гістарычных навук (г. Мінск, Беларусь);

А. У. Зуева, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, старшы выкладчык, кандыдат гістарычных навук (г. Мінск, Беларусь)

Археалагічныя разведкі на тэрыторыі Лідскага раёна ў 2012 годзе

Восенню 2012 г. аўтары праводзілі разведкі ў правабярэжнай частцы басейна р. Дзітва¹. Асноўная ўвага была звернута на археалагічнае вывучэнне ваколіц вёсак Ганчары і Даржы Ганчарскага с/с, Вялікія Канюшаны і Агароднікі Тарноўскага с/с Лідскага раёна Гродзенскай вобласці (мал. 1). Задачы даследаванняў заключаліся: 1) ва ўдакладненні лакалізацыі і вызначэнні сучаснага стану ўжо вядомых пунктаў; 2) у пошуку новых помнікаў каменнага і бронзавага вякоў.

Вёска Агароднікі, Тарноўскі сельсавет

Агароднікі-1. Стаянка каменнага–бронзавага вякоў. Знаходзіцца праз 1,4 км на паўночны ўсход ад вёскі, на тэрасе р. Дзітва, праз 0,15 км на захад ад каналізаванага рэчышча яе невялікага прытоку. Стаянка была выяўлена М. М. Чарняўскім у 2002 г. [5, с. 23, мал. 27: 1, мал. 36; 6, с. 256]. У 2012 г. на ўчастку памерамі каля 100 × 50 м былі знойдзены шэсць крамянёвых адшчэпаў і адна пласціна з захлыстам.

Агароднікі-2. Месцазнаходжанне крамянёвых артэфактаў. Праз 1,5 км на ўсход ад вёскі і праз 0,14 км на поўдзень ад пункта Агароднікі-1, на краі надтэраснага вала, пад лініяй электраперадачы захаваліся рэшткі хутара памерамі каля 70 × 50 м. Тут, на невялікіх раздувах, былі знойдзены два крамянёвыя адшчэпы.

Вёска Вялікія Канюшаны, Тарноўскі сельсавет

Вялікія Канюшаны-1. Стаянка каменнага веку. Знаходзіцца праз 1,45 км на паўночны ўсход ад вёскі, на выступе нізкай правабярэжнай тэрасы р. Дзітва. Помнік быў выяўлены М. М. Чарняўскім у 2002 г. [5, с. 23, мал. 27: 5]. У 2012 г. у выкідах з кратавін на ўскрайку лесу былі знойдзеныя 6 крамянёвых адшчэпаў.

Вялікія Канюшаны-2. Стаянка каменнага веку. Размешчана праз 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі і праз 0,3 км на паўночны захад ад папярэдняга пункта, на наступным выступе той жа тэрасы, на павышэнні, перарэзаным лясной дарогай. Помнік быў выяўлены М. М. Чарняўскім у 2002 г. [5, с. 23,

мал. 27: 4, мал. 34]. У 2012 г. на агаленнях сцёжкі на ўскрайку лесу былі знойдзеныя 3 фрагменты крамянёвых пласцін і 6 адшчэпаў.

Вялікія Канюшаны-3. Месцазнаходжанне крамянёвых артэфактаў. Знаходзіцца праз 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, праз 0,65 км на паўночны захад ад пункта 2, на выступе тэрасы, на ўсход ад лініі газаправода і газавай падстанцыі. Помнік выявіў М. М. Чарняўскі ў 2002 г. На разорынах свежай лесапасадкі па самым краі хвойніку ён сабраў некалькі апрацаваных крэменяў [5, с. 23, мал. 27: 2, мал. 35]. У 2012 г. падчас паўторнага агляду помніка артэфакты не былі выяўлены.

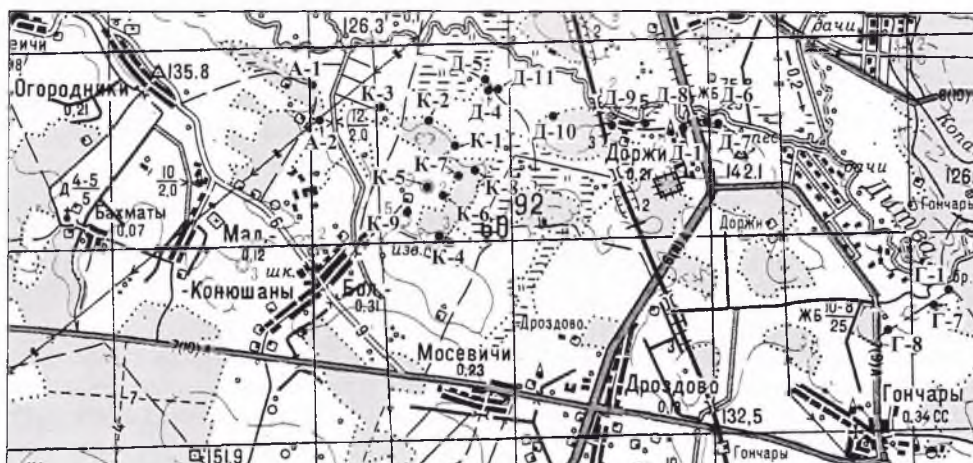
Вялікія Канюшаны-4. Крэмнезабыўныя выпрацоўкі і крэмнеапрацоўчыя майстэрні. Помнік, размешчаны на ўсходнім крэйдавым адорвені, які знаходзіцца праз 0,8 км на паўночны ўсход ад в. Вялікія Канюшаны і на паўднёвы захад ад поля каля в. Даржы, выявіў у 2002 г. М. М. Чарняўскі [5, с. 23–24, мал. 27: 3; мал. 38–41; 6, с. 256]. У 2004 г. даследчык зачысціў «крэйдавую сценку на паўночным краі паўночна-ўсходняга кута кар'ера» і сабраў нешматлікія крамянёвыя артэфакты [7, с. 15–16, мал. 31–39; 8, с. 217; 9, с. 187–189, мал. 2: 3, мал. 3–7]. Аўтарамі была зроблена спроба лакалізаваць пункт, зафіксаваны М. М. Чарняўскім. Аднак у сувязі з тым, што адорвень быў распрацаваны вялікай колькасцю кар'ераў, праведзеныя працы станоўчых вынікаў не далі.

У 2012 г. на гэтым адорвені быў выяўлены помнік **Вялікія Канюшаны-4А**. На стромкім схіле кар'ера ў паўночнай частцы адорвеня знойдзены фрагмент крамянёвай пласціны і сем адшчэпаў.

Вялікія Канюшаны-5. Стаянка і крэмнеапрацоўчая майстэрня каменнага веку. Размешчаны на так званым паўночным адорвені, які знаходзіцца праз 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, праз 0,45 км на паўночны захад ад усходняга кар'ера, на полі. Помнік быў зафіксаваны ў 2004 г. М. М. Чарняўскім [7, с. 16, мал. 31; 8, с. 217; 9, с. 188, мал. 2: 2]. У 2012 г. знаходкі не былі выяўлены.

Вялікія Канюшаны-6. Стаянка каменнага веку і месцазнаходжанне кругавой керамікі. На ворным полі, якое размешчана праз 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, на ўсход ад паўночнага крэйдавага кар'ера (пункт 5), на ўчастку памерамі каля 400 × 200 м сустракаецца шматлікі пад'ёмны матэрыял. У 2012 г. тут сабрана 69 крамянёвых артэфактаў (3 нуклеусы

¹ Выказваем сваю ўдзячнасць трэцяму ўдзельніку экспедыцыі – студэнту гістфака Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Яўгену Солтысу.

Мал. 1. Археалагічныя помнікі, абследаваныя ў 2012 г.: А – Агароднікі; Г – Ганчары; Д – Даржы; К – Вялікія Канюшаны. (Нумары на карце адпавядаюць нумарацыі помнікаў.)

ад адшчэпаў, 1 нуклеус ад пласцін, 2 лушчкі, 2 рабрыстыя пласціны, 3 сколы з захлыстам, 9 пласцін і іх фрагментаў, 44 адшчэпы і іх фрагменты, 3 неазначальныя фрагменты сколаў, 2 рэтушаваныя адшчэпы, а таксама 6 неарнаментаваных фрагментаў кругавога посуду.

Вялікія Канюшаны-7. Месцазнаходжанне крамянёвага артэфакта. Праз 1,4 км ад вёскі і праз 0,1 км на паўночны ўсход ад пункта 6, на лясной дарозе быў знойдзены двухплячавы нуклеус ад пласцін, які датаваны эпохай фінальнага палеаліту.

Вялікія Канюшаны-8. Месцазнаходжанне крамянёвага артэфакта. Праз 1,55 км ад вёскі і праз 0,25 км на паўночны ўсход ад пункта 6, на лясной дарозе знойдзены шматплячавы нуклеус ад адшчэпаў.

Вялікія Канюшаны-9. Месцазнаходжанне крамянёвых артэфактаў. У 2010 г. М. М. Чарняўскі адзначаў, што ў кар’еры, якім быў выбраны так званы заходні адорвень, размешчаны праз 0,4 км на паўночны ўсход ад вёскі, крамянёвыя артэфакты не сустракаліся [9, с. 188]. Падчас разведкі 2012 г. у гэтым моцна зарослым кар’еры знаходкі таксама не былі выяўлены. Аднак на полі, размешчаным з паўночна-ўсходняга боку кар’ера, былі знойдзены рабрысты скол і адшчэп.

У ваколіцах вёскі Вялікія Канюшаны – на крэйдавых адорвенях і на разараных участках паміж імі – сустракаецца вялікая колькасць неапрацаванага крэменю. Канкрэцыі пакрыты зямліста-мучністымі і парцэлянападобнымі скарынкамі. Частка крэменяў мае аднародную тэкстуру (колер крамянёвай масы чорны, цёмна-ці светла-шэры). Сустракаюцца крэмені занадльнай тэкстуры (светла-шэрае ядро канкрэцыі акружана чорнай масай таўшчыняй да 5 см). Некаторыя жаўлакі маюць пустоты, укрэпіны крэйдзі ці крэменязёму.

Вёска Ганчары, цэнтр сельсавета

Ганчары-1, ур. Ціхановічаў Брод. Стаянка каменнага веку. Знаходзіцца праз 1,5 км на паўночны ўсход ад в. Ганчары, на краі правабярэжнай тэрасы р. Дзітва. Помнік выяўлены і часткова даследаваны М. М. Чарняўскім у 1962 г. У раскопе плошчай 38 м² быў атрыманы крамянёвы і керамічны матэрыял мезалітычнага і неалітычнага часу [10, с. 15, табл. 9: 6–11, 13, 14, табл. 10; 4, с. 23–24, рыс. 21: 12–20]. На момант абследавання 2012 г. тэрыторыя стаянкі была задзірванелая, часткова зарослая лесам і хмызняком. На ўчастку даўжынёй каля 150 м – у выкідах з рабаўніцкіх ям і кратавін – знойдзены два крамянёвыя адшчэпы і чатыры фрагменты кругавога посуду.

Ганчары-7. Месцазнаходжанне крамянёвых артэфактаў і кругавой керамікі. Размешчана праз 1,25 км на паўночны ўсход ад вёскі, на невысокім павышэнні правабярэжнай тэрасы р. Дзітва. На плошчы памераў 130 × 50 м у выкідах з кратавін былі выяўлены фрагмент пласціны, лускавінка і тры фрагменты кругавога посуду.

Ганчары-8. Месцазнаходжанне крамянёвых артэфактаў і кругавой керамікі. Знаходзіцца праз 0,7 км на поўнач ад вёскі, на заходнім бок ад асфальтавай шашы, насупраць невялікага лесу. Тут, на ворным полі, на плошчы памераў 350 × 150 м сабраны ншматлікі пад’ёмны матэрыял: два нуклеусы ад адшчэпаў, нарыхтоўка біфацыяльнага вырабу, фрагмент пласціны, шэсць адшчэпаў і іх фрагментаў, два фрагменты позняга кругавога посуду.

Вёска Даржы, Ганчарскі сельсавет

Даржы-1. Стаянка каменнага і бронзавага вякоў. Знаходзіцца на краі правага берагу р. Дзітва,

на захад ад моста, праз 40 м на захад ад шашы М11/Е85, адразу на поўнач ад ільнозавода ААТ «Лідлён». Помнік быў выяўлены М. М. Чарняўскім у 1962 г. [10, с. 14]. У 1998 г. яго абследаваў В. Л. Лакіза [2, с. 13, мал. 3, 4: 14–16, фота 4], у 2003 г. – В. Л. Лакіза сумесна з В. С. Абухоўскім [1, с. 8, мал. 15, 16: 3]. У выніку разведак 2012 г. выяўлена, што тэрыторыя стаянкі інтэнсіўна падмываецца ракой. На адхоне абрыву і на палявой дарозе ўздоўж ракі на ўчастку даўжынёй 150 м быў сабраны пад'ёмны матэрыял. Калекцыя крамянёвых артэфактаў уключае бакавы рэтушны разец (мал. 2: 3), дзве цёслы (мал. 2: 4), 14 адшчэпаў і іх фрагментаў, лускавінку, дробны неазначальны крамянёвы абломак. Ляпная кераміка прадстаўлена фрагментам нелітычнай пасудзіны, трыма фрагментамі керамікі тшцінецкага культурнага кола (мал. 2: 1), фрагментам посуду эпохі позняй бронзы. Знойдзены таксама тры фрагменты позняй кругавой керамікі.

Даржы-4, ур. Боркава гара. Стаянка каменнага і бронзавага вякоў. Знаходзіцца праз 1,2 км на паўночны захад ад вёскі, на высокай пясчанай дзюне ў правабярэжным поплаве р. Дзітва, ва ўрочышчы Боркава гара. Помнік быў выяўлены ў 1962 г. і абследаваны ў 2002 г. М. М. Чарняўскім. На падставе знаходак фрагментаў посуду і крамянёвых вырабаў даследчык датаваў стаянку перыядам ранняга неаліту–бронзавага веку [10, с. 14; 4, с. 73–74; 5, с. 22, мал. 27: 7, мал. 29, 32, 33; 6, с. 255–256; 9, с. 189, мал. 7, А]. У 2012 г. помнік быў агляджаны аўтарамі. На раздувах памераў 100 × 50 м былі сабраны восем адшчэпаў і іх фрагментаў, а таксама фрагмент пласціны, фрагмент ляпной керамікі і фрагмент кругавога посуду.

Даржы-5, ур. Боркава гара. Крэмнапрацоўчая майстэрня каменнага веку. Праз 1,3 км на паўночны захад ад вёскі, на невялікім павышэнні адразу за паўночна-заходняй ускраінай дзюны з пунктам Даржы-4 у 1962 г. М. М. Чарняўскі зафіксаваў рэшткі крэмнапрацоўчай майстэрні. У траншэі плошчай 12 м² ён выявіў каля 3000 крамянёвых артэфактаў, пераважная большасць якіх з'яўлялася прадуктамі дэбітажу. Быў знойдзены таксама фрагмент ляпной керамікі, на паставе якога даследчык датаваў майстэрню неалітычным часам [10, с. 14; 4, с. 74; 9, с. 189]. У 1977 г. помнік вывучала В. Л. Ліпніцкая. Была праведзена шурфоўка, якая дала нешматлікі матэрыял (нарыхтоўка нуклеуса, адшчэпы) [3, с. 10]. На момант абследавання 2012 г. тэрыторыя майстэрні была задзіраналая. У выкідах з кратавіны быў знойдзены крамянёвы адшчэп.

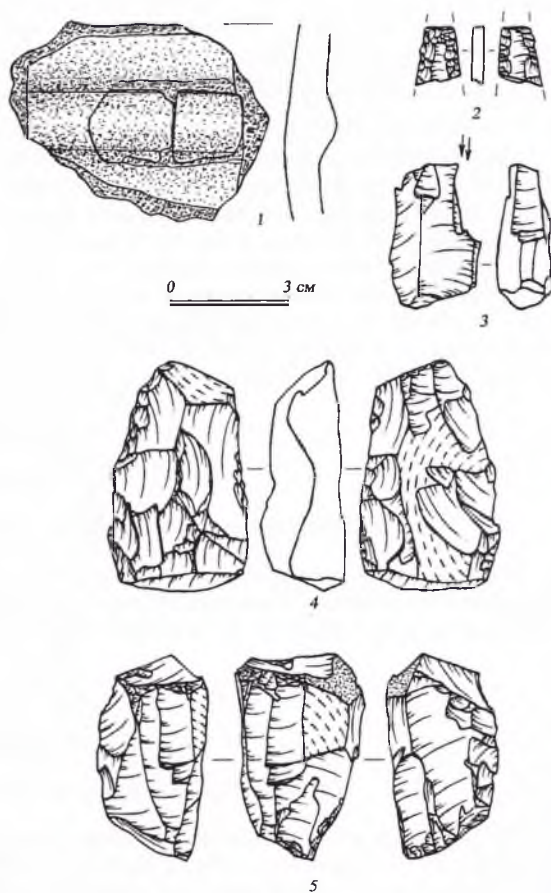
Даржы-6. Стаянка каменнага і бронзавага вякоў. Размешчана на краі высокай надпоймавай тэрасы р. Дзітва, на ўсход на моста, праз 40 м на ўсход ад шашы М11/Е85. Помнік быў выяўлены ў 1962 г. М. М. Чарняўскім [10, с. 14–15]. У 2012 г. на плошчы

памераў 150 × 50 м былі знойдзены 17 крамянёвых артэфактаў (двухплячовачны нуклеус ад пласцін, які датаваны фінальным палеалітам (мал. 2: 5), чатыры фрагменты пласцін, дзесяць адшчэпаў і іх фрагментаў, фрагмент неазначальнага сколу, дробны неазначальны крамянёвы абломак) і два фрагменты кругавога посуду.

Даржы-7. Месцазнаходжанне крамянёвага артэфакта. На поўнач ад рабочага пасёлка каля в. Даржы, праз 0,45 км на паўднёвы ўсход ад моста на дарозе М11/Е85 і праз 70 м на ўсход ад пункта Даржы-6 на грунтовай дарозе знойдзены двухбаковы скрабач на адшчэпе.

Даржы-8. Стаянка каменнага веку. На ўсходняй ускраіне старой часткі в. Даржы, на высокім беразе р. Дзітва на плошчы памераў 80 × 40 м былі сабраны нешматлікія крамянёвыя вырабы (двухбаковы скрабач на адшчэпе, фрагмент пласціны, чатыры адшчэпы і іх фрагменты, лускавінка, фрагмент неазначальнага сколу).

Даржы-9. Стаянка каменнага і бронзавага вякоў. На заходняй ускраіне старой часткі в. Даржы, на ўсход ад чыгуначнага насыпу, на мысе правабярэ-

Мал. 2. Знаходкі з разведак 2012 г.: 1, 3, 4 – Даржы-1; 2 – Даржы-9; 5 – Даржы-6. Малюнак А. У. Зуевай

рэжнай тэрасы р. Дзітва сустракаюцца крамянёвыя вырабы і кераміка. Крамянёвыя артэфакты, атрыманыя ў 2012 г., прадстаўлены рабрыстым сколам, 17 адшчэпамі і іх фрагментамі, трыма лускавінкамі, чатырма неазначальнымі крамянёвымі абломкамі і фрагментам наканечніка стралы з біфаксальнай апрацоўкай (мал. 2: 2), які датаваны познім неалітам—раннім бронзавым векам. Да гэтага часу адносяцца і два фрагменты керамікі. Яшчэ адзін фрагмент ляпнога посуду датаваны эпохай позняй бронзы.

Даржы-10. Стаянка каменнага веку. Размешчана праз 0,55 км на захад ад старой часткі в. Даржы, на выступе залесенай правабярэжнай нізкай тэрасы р. Дзітва. Ва ўсходняй частцы помніка быў закладзены шурф памерамі 1 × 1 м. У слоі, магутнасць якога дасягала 0,3 м, былі выяўленыя чатыры адшчэпы і іх фрагменты, рабрыстая пласціна, пласціна з рэ-

тушшу. Адзін фрагмент пласціны быў знойдзены ў выкідах з кратавіны.

Даржы-11. Стаянка каменнага веку. Размешчана праз 1 км на паўночны захад ад вёскі і праз 70–80 м на ўсход ад высокай дзюны «Боркава гара», на плоскім павышэнні ў правабярэжным поплаве р. Дзітва. На плошчы памерамі каля 140 × 50 м быў сабраны нешматлікі пад’ёмны матэрыял (фрагмент кругавой керамікі і тры крамянёвыя адшчэпы). У заходняй частцы помніка даследаваны шурф памерамі 1 × 1 м. Знаходкі (шэсць адшчэпаў і лускавінка) трапляліся на глыбіні да 0,45 м.

Такім чынам, у выніку разведак, праведзеных аўтарамі на тэрыторыі Лідскага раёна ў 2012 г. (мал. 1), былі выяўленыя 12 новых помнікаў каменнага—бронзавага вякоў (Агароднікі-2, Вялікія Канюшаны-4А, -6–8, Ганчары-7, -8, Даржы-7–11) і абследаваныя 11 раней вядомых пунктаў.

Літаратура

1. Абухоўскі, В. С. Справаздача аб археалагічных даследаваннях на Панямонні ў 2003 г. / В. С. Абухоўскі // ААНД ДНУ «Ін-т гісторыі НАН Беларусі». — Арх. № 2099. — 28 с.
2. Лакіза, В. Л. Справаздача аб археалагічных даследаваннях на Панямонні ў 1998 г. / В. Л. Лакіза // ААНД ДНУ «Ін-т гісторыі НАН Беларусі». — Арх. № 1733. — 70 с.
3. Липницкая, О. Л. Отчет об археологических исследованиях Могилевской, Брестской и Гомельской областей за 1977 г. / О. Л. Липницкая // ААНД ДНУ «Ін-т гісторыі НАН Беларусі». — Арх. № 819. — 29 с.
4. Чарняўскі, М. М. Неаліт Беларускага Панямоння / М. М. Чарняўскі. — Мінск : Навука і тэхніка, 1979. — 144 с.
5. Чарняўскі, М. М. Справаздача аб палявых археалагічных работах на тэрыторыі Панямоння і Падзвіння ў 2002 годзе / М. М. Чарняўскі // ААНД ДНУ «Ін-т гісторыі НАН Беларусі». — Арх. № 2011. — 89 с.
6. Чарняўскі, М. Археалагічныя работы ў басейнах Нёмана і Дзвіны ў 2002 г. / М. Чарняўскі // Гіст.-археалаг. зб. — Мінск, 2003. — № 18. — С. 255–256.
7. Чарняўскі, М. М. Справаздача аб палявых археалагічных даследаваннях у 2004 годзе / М. М. Чарняўскі // ААНД ДНУ «Ін-т гісторыі НАН Беларусі». — Арх. № 2199. — 96 с.
8. Чарняўскі, М. Археалагічныя работы на Панямонні і Падзвінні / М. Чарняўскі // Гіст.-археалаг. зб. — Мінск, 2005. — № 20. — С. 217–218.
9. Чарняўскі, М. М. Новы тып крэмнездабыўных выпрацовак на Беларускім Панямонні / М. М. Чарняўскі // Матэрыялы па археалогіі Беларусі. — Мінск : Беларус. навука, 2010. — Вып. 18. — С. 187–196.
10. Чернявский, М. М. Отчет об археологических исследованиях памятников эпохи неолита и бронзы в бассейне р. Неман в 1962–63 гг. / М. М. Чернявский // ААНД ДНУ «Ін-т гісторыі НАН Беларусі». — Арх. № 227. — 48 с.

Рэзюме

В. В. Ашейчик, А. В. Зуева

Археологические разведки на территории Лидского района в 2012 году

Отражены результаты археологических исследований, проведенных авторами в 2012 г. в бассейне р. Дитва. В окрестностях деревень Огородники, Великие Конюшаны, Гончары и Доржи было обследовано 23 археологических памятника каменного—бронзового веков, в том числе 12 ранее неизвестных пунктов.

Summary

V. U. Asheichyk, A. U. Zuyeva

Archaeological Explorations on the Territory of Lida District in 2012

The article deals with the results of archaeological explorations in the Dzitva river basin in 2012. The investigations were concentrated in the vicinity of the villages Aharodniki, Vialikija Kaniushany, Hanchary, Darzhy. As a result, 23 sites of the Stone and Bronze Ages were surveyed, 12 of which were previously unknown.

Пастуніў 19.09.2013 г.